

ובמגילה (כה) איתא 'במה הארכת ימים... לא קבלתי מתנות' ונראה דאין רצה לומר דזה גורם אורך יותר מהקצוב... ומכל מקום גם זה אמת, דמקצר, וכמפורש בסוטה (מז: משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים. וכוונת כפל הלשון...).

(מתוך 'ישראל קדושים, עמ' 34-35, ע"ש)

'... ובענין שאלתו – בגדר 'שונא מתנות יחיה' שהובא כמה פעמים בש"ס, והוא מבואר בשו"ע ח"מ סו"י רמט מדין מדת חסידות. ובלשון הטור (שלא העתיק המחבר): מדת חסידות שלא לקבל מתנה משום אדם. עד כאן. והיינו שהוא מדת חסידות בלי יוצא מהכלל, אפילו לקבל מצדיקים וקרובים – עיין חולין ז: ושם מד: ועיין מגילה כט. וקדושין נט. ומחולין ז: משמע אפילו מאביו. אמנם אם מתיקרים בו במה שנקרא שמו עליהם, איתא בחולין מה: דאין זה בגדר מתנה אלא הנאתם הוא, כמו שכתב רש"י שם. וכזה הנדון של כבוד-תורתו, דאף שאין כב' מטריח עבור המוסד, אבל עצם הדבר להיות נקרא שמו עליהם, הנאה היא בשבילם, ועבור הנאה הזאת הם משלמים, וכב' מותר לקבל.

ועל שאלת בנו המופלג, בענין שנותן חמשים לא"י לחודש לבתו, והבן, צדיק בן צדיק, טוען שונא מתנות יחיה – ואם כי טענתו טענה, אמנם כנראה שבסבלונות שרגילים ליתן לבני משפחה, אין מקפידים בכך, וגם אם יש בו סרך מצוה של קירוב דעת על ידי זה להשפיע לטובה על הבת, יש גם כן להקל עפ"י יסוד דברי הדרישה חו"מ סי' רמט שם ותל"מ'. (מתוך שו"ת שבט הלוי ח"ו רכט)

דף מה

'ניקבה כנפה' – כלומר שהנקבים צפופים, שאין בין נקב לנקב כמלא נקב. 'נקבים שיש בהן חסרון – מצטרפין לכאיסר... בעופא... מקפלו ומניחו על פי הקנה, אם חופה את רוב הקנה – טרפה... – משמע שמצרפים גם את מה שבין הנקבים, (כמו שפרש"י). ואין חילוק בענין זה בין עוף לבהמה, אלא שזה שיעורו באיסר וזה ברוב קנה, אבל בשניהם מצטרף מה שבין הנקבים. וגם כאן, דוקא כשהם סמוכים, שאין בין נקב לנקב כמלא הנקב. (ר"ן; שו"ע יו"ד לד, ג. מפורש בר"ן שגם בנקבים שאין בהם חסרון, מצרפים את מה שבין הנקבים להשלמת רוב. וכמה ראשונים חולקים וסוברים שאין לצרף את מה שביניהם (ע' רא"ש. וע' ב"ח ופרי חדש שם). ולכאורה לפי שיטתם בהכרח אין בין נקב לנקב כמלא נקב, שאם כן, לעולם אין רוב גרירת בצירוף הנקבים, שהרי העומד מרובה על הנקוב או כמותו. ואולם אפשר הדבר לפי מה שכתב רבנו יונה (מובא בכס"מ ג, כג. וע"ע דרכ"ת סקל"ב), שגם כשהנקבים באלכסון טרפה, (אבל לא לאורך הגרירת – שאינם פוסלים כלל, שהרי אפילו נסדק רובו לאורך אינו פוסל) – באופן שאם יצטרפו הנקבים יחדיו נמצא כשיעור רוב רחבה פסוק. ואולם זה רק בהנחה שפסול אפילו בשיעור רוב רחב בקו ישר, אעפ"י שהנקבים באלכסון.

ויש לומר שלפי שיטה זו גם אליבא דאמת, אפילו יש ביניהם יותר ממלא נקב – פוסל. ואפשר שגם הר"ן מודה לזה. לא אמר הר"ן אלא לענין צירוף מה שביניהם, שאי אפשר להחשיבו כמי שאינו אלא כשהוא פחות מהנקב עצמו, (וכעין שאמרו בהל' עירובין ובהל' טומאה ועוד, דאתי האי גיסא והאי גיסא ומבטל לה), אבל לענין צירוף הנקבים עצמם, יש לצרפם אפילו ביניהם כמלא נקב.

אלא שיש לעיין לפי"ז, בנקבים שיש בהם חסרון, שאפילו כשהם לאורך הגרירת מצטרפים, (כמוש"כ רבנו יונה), האם מצרפים כל שני נקבים בוודאי אפילו רחוקים מאד זה מזה. וצריך עיון ובירור בכל זה בפוסקים, ונכתב רק להעיר).

'כאיסר' – לפי ההשערה בזיהוי האיסר, מטבע איסר האיטלקי שהיה נהוג בארץ ישראל בזמן התלמוד, קוטר 25–23 מ"מ (עפ"י ספר 'מאור' עמ"ס חולין וספר 'מדות ושעורי תורה'). שיעור זה אמור בבהמה גדולה. ובבינונית וקטנה יש לחשב לפי היחס (עפ"י הרא"ש. ב'מדות ושעורי תורה' כתב שחלל קנה של שור בימינו קרוב ל-8 סמ"ר).

'כנפי ריאה' – קצה הריאה. (כמו 'מכנף הארץ'). (עפ"י הערוך – ערך כנף).

'ואמרי לה: עד דאינקיב תתאה' – יש מפרשים גם התחתון, אבל נקב בתחתון לבדו אינו פוסל, כיון שהקרום העליון שהוא חזק, מגן על המוח. (רמב"ן). ויש אומרים תחתון לבדו פוסל. (ר"ן). **'אמר רבי שמואל בר נחמני: וסימניך'** – שלא תטעה בזיהוי העליון או התחתון – **'חייאת דמתנח ביה מוחא'** – כלומר התחתון, שהוא כשק שהמוח מונח בו, (שלא כקרום העליון שאינו מקיף את המוח לגמרי, ויש מקומות שהוא חסר, מלמטה. חדושי הרשב"א והר"ן, באזור נקבי החוטם. הגר"ז. ועוד, העליון אינו דבוק למוח אלא לעצם הגולגולת, ואילו הקרום התחתון הוא חופה בצמידות את המוח. אבנ"ז) – בו הנקב מטריף.

ומכך שנקטו סימן בתחתון, משמע שהעיקר כן להלכה, שאינה טרפה עד שיינקב קרום תחתון בנוסף על הקרום העליון, (עפ"י חדושי הרמב"ן, בשיטת הר"ף; ראב"ן. וכן צדד הרשב"א). ויש אומרים, שהכל תלוי בתחתון בלבד. (עפ"י רשב"א ר"ן ורא"ש בדעת הר"ף. וכ"כ הר"ן בד' הרמב"ם לפי גרסתו). ויש פוסקים להלכה שאם ניקב אחד מהם – טרפה (בה"ג – סא. וע' או"ז ח"א תז. וכתב הרמ"א שכן נהוג). ויש פוסקים כלשון ראשונה, שהכל תלוי בעליון. (כן כתב הרא"ש בשם ר"ש ור"ת. וכ"כ בתורא"ש בשם ר"י. ובחדושי אנשי כתב כן בשם רש"י. ונראה שצ"ל ר"י).

(ע"ב) 'פולין' – על השיטות השונות בזיהוי ה'פולין' – ראה בבאור בספר 'שיחת חולין'.

'לבית חלל קטן' – בכלל 'חלל קטן', מה שמכונה כיום 'החדר הימני', וכן ה'עליות'. ומה שכתב רש"י 'הרבה חדרים קטנים' יש משערים כוונתו לחלוקה הנוצרת ע"י שרירים קטנים בתחתית החדר הימני, או מפני השסתומים הקיימים בחללים, נראה כמחולק לחללים קטנים. ויש מבארים כוונתו לפיות הסמפונות הרבים הנכנסים ללב. (עפ"י 'מאור'; 'שיחת חולין' – ע"ש בפירוט).

'תלתא קני הו, חד פריש לליבא וחד פריש לריאה וחד פריש לכבדא' – כבר בארו המפרשים, ששלושת הקנים אינם פורשים ממש מקנה אחד (כפי שניתן להבין לכאורה מפשטות לשון רש"י. ואולם מדקדוק לשונו להלן (מט. ד"ה מכשר) נראה ג"כ שאין קנה הכבד המשך ישיר לקנה הנשימה), כי הקנה שבו עובר האויר, מגיע לריאות ומסתעף שם לסמפונות. אלא שקרוב לסופו סמוך לריאות, יש מקום אחד שבו נמצאת הסתעפות של שלשה קנים; קנה הריאה, קנה הלב (הוא 'אבי העורקים' המוביל דם מהלב לאיברים שלמטה הימנו), וקנה הפורש לכבד ('וריד נבוב תחתון' – המחזיר דם מהכבד והגוף התחתון, ללב). (ראה הסבר הענין בהרחבה בקהלות יעקב – חולין יז, ובספר שיחת חולין).

'חוט השדרה שנפסק ברובו... אמר רב הונא: אין הלכה כר' יעקב...' – 'פעם הראו לי בועה ונוצות בתוכה על צד העורף בתרנגול, ובדקתי והנה הגיע בחוט השדרה והיה רק נקב קטן בחוט ורובו היה בריא, והכשרתי, כי לא מצינו שאין אנו בקיאים בזה'. (אגרות משה יו"ד ח"ג ד)

'כבודו שאל אודות הצוארים העקומים, השכיח אצל עופות... ואני בעניי כפי אשר למדני הנסיון מאות פעמים, כי בין עקום קצת בין עקום הרבה [דלא כהלב"ש טו,ח], מעיקר הדין לא צריך בדיקה (כלומר, בדיקת החוט) כלל, כי דבר הנראה הוא שלא נעשה ע"י שבירת מקל וכיו"ב אלא הוא מתולדה או נעשה מחולשה דאחר לידה, וגם אפשר בקל לבדוק על ידי שחותכים הצואר לרוחב במקום העקמימות, וכן עוד פעם למעלה מזה ולמטה מזה, ועל ידי זה אפשר להכיר בקל אם נמצא איזה ריעותא בחוט. וכן קבלתי מגאון ישראל החזון איש זי"ע, דלפי דעתו אין צריך בדיקה כלל, דהגורם לעקמימות זה אינו אלא רכות חוליות הצואר. ומ"מ לחומרא בעלמא כדאי לבדוק כנ"ל'. (שבט הלוי ח"ב ו. ועע"ש בח"ה פח). ואולם כאשר ניכר שהעקמימות בשדרה או במפרקת נוצרה מחמת שבר – שאין להתיר בלא בדיקת החוט, אף בדיעבד. ספק אם מחמת לידה אם מחמת שבר – יש אוסרים ללא בדיקה (דע"ת כו,ז; מנח"י – בשם אחרונים), ויש מתירים בדיעבד. (שו"ת מהרי"א ח"א עז). ואם נוטה הדבר שהוא מלידה – יש להתיר מן הדין ללא בדיקה. (מתוך 'כשרות וטריפות בעוף' לב, יט. ואין בכלל זה מה שכתבו כמה פוסקים אודות עוף שראשו נוטה לאחוריו, שיש לבדוק את המוח והמפרקת. יש שכתבו שאסור לאכלו (ובחי צדק). ויש שכתבו שמן הדין הוא מותר (דע"ת). ע' 'כשרות וטריפות בעוף' לא, ח).

'נתמזמוז כשר' – הרי"ף והרמב"ם פרשו, שמתנדנד ואינו נכפף ונופל. (ע"ע בש"ך לא סק"ב, וב"ח שם).

*

'במדרש רבה: אמר רבי ברכיה אמר רבי יצחק... הקב"ה הראה למשה גלגולת של אש והראה לו אם ניקב קרום של מוח טריפה, עד כאן. להבין הענין נראה לומר כי הנה השי"ת, השתלשל אלהותו יתברך בלבושים וצמצומים רבים עד שורש מטה מטה, ועל ידי עבודת האדם בעבודת בוראו והזדככות חומריותו ובקשתו את ה', הוא מסיר פעם אחר פעם הלבושים עד שבא ללבוש דק שיוכל להשיג מציאות השי"ת ונפלאותיו, אמנם מהותו אין באפשרי לשום בריה שבעולם להשיגה. ובאם חלילה רוצה להתבונן במה שלא הורשה ולהשיג מהותו יתברך, הרי הוא כנוקב שם, וזהו 'נוקב שם יומת'.

וזהו פירוש המדרש שהראה הקב"ה למשה גלגולת של אש, שאם ניקב קרום של מוח טריפה. קרום גימטריא שמו"ו – כי כל השבעים טריפות יש להם סודות נעלמים הרבה מאד ועל מה המה מרמזים. וניקב קרום של מוח יש לרמוז על שרוצה להשיג מהותו יתברך שהוא ושמו אחד וזה אי אפשר, רק דרך מלבושים יוכל להשיג פעולתו כל פעם יותר בדקות. וזה ה' מלך גאות לבש – שאי אפשר להשיג גדולתו כי אם דרך מלבושים' (מאור ושמש פר' שמיני ד"ה במדרש)

דף מו

'אמר רב פפא: הלכך בעינן כזית במקום מרה ובעינן כזית במקום שהיא חיה...' – כבר צוין בסוטה מ דרכו של רב פפא במקומות רבים, לפסוק להחמיר כשתי הדעות החולקות (ע"ע במצוין ביוס"ד ב"ב לא).

ד. פסוקת הגרגרת ברובה – פסולה. בתחילה אמר רב לשער ברוב עוביה. בשיעור זה נמדד גם כן עובי התנוך ודופן הקנה, נמצא אם כן ששיעור רוב העובי נשלם קודם שיגיע לחצי חלל הקנה. ואולם רב כהנא ורב אסי אמרו, וכן קיבל רבה בר בר חנה מרבו, שיש לשער ברוב חלל הקנה בלבד, ללא התנוך והדופן, אבל פחות מכך – כשרה.

עז. א. בהמה שהורה בה חכם – האם ראוי לחסיד לאכול ממנה?
 ב. חכם שנשאל על דבר מסוים, והתירו – האם מותר וראוי לו לקנותו, או שמא יש לחוש ללעז הבריות, שכיון שהתיר מוכר לו הלה בזול? וכן כל כיוצא בזה.
 א. ראוי לחסיד המדקדק במעשיו, להמנע מבהמה שהורה בה חכם, כדרך שנהג יחזקאל הנביא. (פוסקים). אולם אמרו שזה רק כשהתיר בדבר התלוי בסברה, אבל הוראה המקובלת לו מרבותיו – אין חשש בדבר.

ב. דן את הדין, זיכה, טיהר, או התיר – רשאי לקנות ממה שהורה בו, אבל אמרו חכמים הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו. ואמנם אין מגונה הדבר אלא כשקונה בהשערה, אבל אם קונה במשקל ובדקדוק ומשלם המעות כדרך שאר הקונים – אין חשש לעז. (מלבד באדם שבדרך כלל אין נותנים לו חלק טוב, ועתה קיים חשש שיאמרו שנותנים לו חלק טוב יותר מלאחרים – כי אז ראוי לו לחוש שמא יאמרו שנוטל שכר עבור הוראתו. עפ"י רבנו גרשום; חדושי הרשב"א. וע"ע י"ש"ש; עיונים בדברי חז"ל ובלשונם – עמ' נה.)
 (לפי מה שכתבו התוס' בתירוץ אחד, אפשר שביחיד המורה יש לחוש לחשד מן הדין, ודוקא בשנים או יותר אין לחוש. וכ"כ הר"ן).

דף מה

עז. א. מה דינם של נקבים בגרגרת, וכן חיסור וסידוק בה?
 ב. מהו מקום הראוי לשחיטה בגרגרת?
 ג. איזהו 'חזה' לענין מתנות כהונה?
 ד. מה דין נקב שנמצא למטה מן המקום הראוי לשחיטה; נקב בקנים הנכנסים לאברים הפנימיים?
 ה. נקבים בקרומי המוח – מה דינם? עד היכן הוא נידון כמוח ומהיכן נידון כחוט השדרה?
 ו. נקב בלב המגיע לאחד מן החללים הקטנים – מה דינו?
 ז. אלו טרפות נמנו בסוגיא, השייכות לחוט השדרה?
 א. ניקבה הגרגרת נקבים הרבה; נקבים שאין בהם חסרון – הרי הם מצטרפים זה לזה, שאם היו כולם מחוברים היה רוב רוחבה פסוקה – טרפה, ואם לאו – כשרה.
 נקב עם חסרון בגרגרת – שיעורו להטריף בבהמה (גדולה. רא"ש) בכאיסר. ואם היה הנקב מאורך, או אפילו היו כמה נקבים קטנים עם חסרון – משערים אותם אם יש בהם לעגל / להצטרף כאיסר, אם לאו. ובעוף, בודקים את מקום הנקבים עם מה שביניהם, אם יש בו כדי לחוף את רוב פי הקנה של העוף – טרפה. (ומדובר בנקבים הסמוכים זל"ז כנפה).
 סדק לאורך הגרגרת – רב אמר: אם נשתיירה חוליה (= טבעת אחת, או שלש טבעות. ערש"י) למעלה וחוליה למטה – כשרה. ור' יוחנן (וכן ר' יונתן) אמר: אפילו לא נשתייר בה אלא משהו למעלה ומשהו למטה – כשרה. (וכן הלכה).

ג. נפתחה הגרגרת, ולא ניטל אותו פחת אלא תלוי ועומד שם כעין דלת, והרי הוא סותם את הנקב (רש"י) – שיעורו (בבהמה) בכדי שייכנס שם איסר ברחבו, (ושיעור זה גדול מן האיסר, שצריך שיהא נכנס ויוצא. רש"י).

ב. מקום הכשר לשחיטה בגרגרת – מן הטבעת הגדולה (ורחב"א (לעיל יח.) אמר: משיפוי כובע ולמטה כשרה. וכן הלכה. רש"י) ועד למקום שמגיעות כנפי הריאה (= האונות) כשהבהמה פושטת צוארה ורועה, שהם נמתחים כלפי מעלה, (ובלבד שלא יהא אדם מושכם למעלה. ואם פשטה מעצמה יותר מדאי, ושחט שם – הרי זה ספק).

(מקום השחיטה בעוף, יש שכתבו גם בו לשער עד כנף הריאה העליונה, ויש אומרים עד כנגד גגו של זפק, שהוא כנגד המקום הכשר לשחיטה בוושט. ע' בפוסקים – יו"ד כ).

ג. 'חזה' – זה החלק הרואה את הקרקע, ללא הבשר שבגובה הצדדים במקום הצלעות. ושיעור ארכו – מהצואר עד הכרס, וחותר שתי הצלעות הקטנות העליונות (שמסביב לקנה) עמו, אחת מכן ואחת מכאן (רש"י. ור"ח פרש: שנים מכאן ושנים מכאן). וזהו חזה הניתן לכהנים.

ד. ניקב הקנה למטה מהמקום הראוי לשחיטה (רש"י) – נידון כניקב בריאה (ולא בגרגרת), שפוסל במשהו. כך אמר ר' יוחנן. ובהמשך פרשו ששלשה קנים הם המתפצלים ממקום אחד שבסוף הקנה; אחד פורש ללב, ובו נחלקו רב ושמואל אם פסולה בנקב משהו או רק ברובו; אחד פורש לריאה ואחד לכבד, ונחלקו בשני אלו רב נחמן ומר בר חייא אם הקנה הפורש לריאה נפסל במשהו והפורש לכבד אינו נפסל אלא אם ניטל כולו, או להפך. (רש"י פסק שהקנה הפורש לריאה – במשהו, כריאה. שכן דעת ר' יוחנן הנ"ל. ואולם הר"ח הרי"ף ועוד ראשונים פסקו להחמיר בשלשתן, בקנה הלב, הריאה והכבד, שנקובתן במשהו, ואף בדעת ר' יוחנן משמע בין בקנה הפורש לכבד בין הפורש לריאה. תוס'. ועוד אפשר שריו"ח דיבר על מקום הקנה לפני התפצלותו, ולכו"ע מטריף במשהו. ר"ן).

ויש שפרשו ש'קנה הלב' שנחלקו בו רב ושמואל היינו חלב שעל גבי דפנות הריאה.

ה. ניקב קרום של מוח, במשהו – טרפה. י"א בקרום העליון, ואעפ"י שלא ניקב הקרום התחתון שהמוח מונח בו. וי"א עד שיינקב התחתון. (ונחלקו הראשונים כשניקב התחתון לבד, לפי דעה אחרונה, האם היא טרפה. וכן נחלקו להלכה אם פוסל העליון או גם התחתון או אחד משניהם. והפוסקים נקטו לעיקר שאם ניקב העליון לבד – כשרה. והרמ"א הביא מ"ש אומרים' להחמיר ומ"מ היקל בהפסד מרובה). כל מה שבתוך הגולגולת מן המוח – דינו כמוח, ומה שנמשך חוצה לו – נידון כחוט השדרה. ופרשו, כמין שני פולים יש המונחים בפי קדרה (- הגולגולת. במקום חיבורה עם הצואר), מהן ולפנים – כלפנים, מהם ולחוץ – כלחוץ. ומקום המוח שכנגד הפולים – מסתבר שכלפנים.

ו. ניקב הלב לבית חללו, בין לחלל גדול בין לקטן – טרפה.

ז. חוט השדרה שנפסק ברובו – טרפה. ונחלקו אם 'רובו' היינו רוב הקף העור, אבל נפסק המוח מבפנים והעור קיים – לא נפסל (רב, וכדברי רב הונא. וכ"פ הרי"ף), או אף נפסק ברוב מוחו פוסל, וכ"ש רוב עורו. ניקב ולא נפסק ברובו – רבי סבר שאינה טרפה, ור' יעקב אמר: טרפה. ואף רבי הורה למעשה להחמיר ולא סמך על דבריו. (אבל רב הונא פסק שאינו נפסל אלא ברובו, וכן הלכה. רי"ף).

נשפך המוח (שבחוט), או אף אם אינו נוזלי ממש אלא שאינו יכול לעמוד כשאוחזים אותו מלמטה, אלא נכפף ונופל – פסול. (בשו"ת דעת כהן (יט) חידוש שבדיקת החוט צריכה להעשות כשהוא מונח בשכיבה, ואוחז בחלק אחד של החוט להעמידו, והחלק השני צריך להעמד גם הוא). ואם לא נתרכך אלא שאינו עומד מחמת כובדו – 'תיקו'.

אבל נתמזמוז – כשרה. (רש"י פרש, שהתרוקן המוח במקצתו מאליו. (וכן במוח שבראש, אם נמצא בתוכו מים, והמוח מקיפם מכל הצדדים, פסק ראבי"ה, וכ"ה בבה"ג, להכשיר). הרי"ף והרמב"ם פרשו שמתנדנד ואינו נכפף ונופל). (לא מבואר בגמרא באיזו כמות מן המוח מדובר, אם מקצתו או רובו. וע' חדושי ר"מ קוים ובשאר פוסקים; חדושי הנצי"ב).

דפים מה – מו

עט. א. עד היכן הוא חוט-השדרה לענין טרפות הבהמה או העוף בפסיקתו?
ב. ניטל הכבד ונשתתיר ממנו מעט, או נותק ממקום חיבורו – כשרה או טרפה?

א. חוט השדרה מגיע, לענין טרפות הבהמה כשנפסק, עד בין-הפרשות – מקום שהוא מתפצל כנגד הירכיים. (כן נקט רש"י לעיקר). ואמר שמואל: עד פרשה ראשונה – טרפה, שלישית – כשרה. שניה – איני יודע. ונסתפק רב הונא בריה דרב יהושע האם 'עד' בכלל, ואם נפסק בין פרשה ראשונה – טרפה, או אין 'עד' בכלל, ובין פרשה ראשונה ג"כ בכלל 'איני יודע'. ועוד נסתפק רב פפא, האם פי פרשה (–) מקום בו מתחיל הפיצול) גם הוא בכלל 'בין הפרשות'. וכן נסתפק ר' ירמיה, אם פרשה עצמה פוסל בה פיסוק (פרש"י, שהפיצול עצמו נפסק מן החוט. ולפי"ז אם ננקוט שפי פרשה כשרה – כ"ש פרשה עצמה. תוס'. ועוד כתבו פירוש נוסף, שנפסק הפיצול בריחוק ממקום חיבורו, כנגד חוט השדרה שבין פיצול ראשון לשני – האם דינו כבין פרשה ראשונה או דינו כבשר). ולא נפשטו הבעיות. בעוף – ר' ינאי אמר: עד למטה מן האגפים (אגפים – כנפי העוף). ריש לקיש אמר: עד בין אגפים. (יש גורסים בהיפוך הדעות).

ב. ניטל הכבד לגמרי – טרפה. נשתתיר ממנו כזית – כשרה. ודוקא במקום מרה (ר' זירא) או במקום שהיא חיה (רב אדא בר אהבה. והוא מקום תלייתה כשהיא מעורה ודבוקה תחת הכליות. ל"א: ביותרת הכבד. רש"י). הלכך צריך שיישאר בשני המקומות (רב פפא). היה כזית מתלקט, או כרצועה, או מרודד (=מרוקע, דק) – 'תיקו'.

נשאר ממנו פחות מכזית – מחלוקת. וקיימא לן להצריך כזית. (רב פפא. וכן לעיל מג. וער"ן להלן נד ובחדושי אנשי שם).

(כשהכבד כולו קיים, אבל יבשו (והיינו ניטלו) אחד משני זיתים הללו, במקום מרה או במקום שהיא חיה – טרפה. (שו"ע). חסר משיעור 'כזית' באותן מקומות – רעק"א כתב להכשיר, ובחזו"א (ד, טו) כתב להוכיח מכמה מקומות שפסול. (ולכאורה יש לשמוע כן מלשון הרשב"א המובא בר"ן להלן נו. לענין כבד שהוריק). ואמנם כתב שנוהגים להכשיר באבעבועות מוגלתיות בכבד, אעפ"י שהם במקום מרה ובמקום חיותא. והטעם הוא, שאין חוששים שמא לא נשתתיר כזית. וכ"כ בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א יח, בענין בועות בכבד של תרנגולות).

נדלדל הכבד ומעורה בטרפשים – מותרת.

(א. שיעור כזית נאמר בשור הגדול, ובשאר בהמות – כפי היחס. רשב"א. והיינו בהתאם לגודל הכבד של כל בעל-חיים. אחרונים. ויש חולקים, שאין חילוק בין שור הגדול לבהמה דקה לענין שיעור כזית. עפ"י תבו"ש.